

atası gibiydi...

Devletin zirvesine bu denli yakın ve içli dışlı olan bu kişi hakkında Emniyet Umum Müdürlüğü Birinci Şube'de şüpheli kişi olarak dosya açılmış olmasını nasıl yorumluyorsunuz?

Cumhuriyet rejimi altında hanedanla ilişkisini muhafaza etmesinden kaynaklanıyor. Cumhuriyet'in reddettiği ve sınır dışı ettiği bir hanedanın varisleri ile sürekli irtibat halinde. Onların davalarını takip ettiği için bu biliniyor. Devletin üst katında bu davaları takip ettirmeye çalışıyor, yani devletin müdahil olmasını istiyor.

Tabii ki bu, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesine de aykırı. Bundan dolayı ne yaptığı izleniyor ve rapor ediyor. Devlet açısından zihinlerde "Hanedanın geri dönme projesi var mı? Bu adam bu projede yer alıyor mu?" şüphesini uyandırıyor. Bence tek sebep bu...

Zirvedeki kişilerle yakın ilişkilerine rağmen, Dr. Günzberg'in ülkedeki Yahudi aleyhtarlığının farkında olduğu izlenimini edindim. Weizmann ile sürekli yazışmasının amacı, bir Yahudi devletin kurulmasına zemin hazırlamak mı? Yoksa Türkiye'ye dünya Yahudilerinden sermaye sağlayarak Yahudi karşıtlığını azaltmak mıydı?

Bana kalırsa daha çok ikincisi... Weizmann ile görüşme deşifreleri ve hatıratlar okunduğunda, Weizmann'ı bir oldubittiye getirdiği anlaşılıyor. Ona, "Türk Hükümeti gelmenizi istiyor, kredi arıyor" diyor. Öbür taraftan Celal Bayar ile olan konuşmayı okuduğumda öyle bir şey yok. Türk Hükümeti bunu istemiyor, "neden geldiniz buraya" diyor. Dr. Günzberg abartarak, hayalinde olmasını istediğini gerçek gibi takdim ederek Weizmann'ı buraya getiriyor. Günzberg, bence Yahudi dünyasındaki büyük liderlerin Türkiye açısından faydalı insanlar olabileceğini düşünüyor. O dönem sıkıntılı bir dönem. "Biz Türkiye'ye büyük bir kredi açarsak, onların ilerde bize karşı yapabilecekleri menfi bir hareketin önüne geç-

miş olabiliriz" şeklinde bir fikirle hareket ediyor. Devletin zirvesi ile yakın ilişkide olduğu için havanın kötüye gittiğini görüyor, bunun tedbirini almaya çalışıyor. Neticeye varamıyor; çünkü hayali bir şey... Devlete faydalı görünmek biraz da lobiciliğin esasıdır. Aslında bu adam lobiciliğin atası gibi bir şey... Lisan biliyor, "ben bu işi beceririm paşam" diyor, lobicilik yapıyor. Günümüzde Türk Yahudi Cemaati'nin yaptıklarına çok benzer etkinlikler...

"Bir Türkleştirme Serüveni" kitabınız 1999'da yayınlandı. 1923-1945 yılları arasında Türkiye'deki Yahudi toplumunu konu ediniyordu. Bunun devamı gelecek mi?

Aliya ile ilgili 1946-1949 yılları dönemi yayınlandı. 1950 sonrası tabii ki gelecek ama henüz değil.

"Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a" diğer kitaplarınızın çizgisi dışında. 12 Eylül sonrasında toplumun değişen hayat tarzını ele alıyor. Yani Yahudi odaklı değil. Bu kitap okurun ilgisini daha mı çok çekti?

Şüphesiz daha çok çekti. Yahudi odaklı olup olmasından ziyade, yakın tarihi, hatta bugün bile devam eden bir hayat tarzını anlatan, içinde bol özel isim olan, isimlerin tamamı neredeyse medya mensubu olan ve herkesin bildiği aşına olduğu insanların yer aldığı bir kitap. Bundan dolayı sıradan okur bunu ilgiyle okudu. Bu işin içinde olan medya mensupları, sevdiği veya sevmediği bir kişi hakkında neler yazıldığını merak edenler okudu. Bu açıdan bence ilgi gördü. İlgi gördü dediğim kitap için 2-3 bindir söz konusu olan. Biraz da mizahi yönü ağır basan bir kitaptır; bu mizah benden değil, adamların yazdıklarından kaynaklanıyor. İletişim fakültelerinin medya derslerinde okuma kitabı olarak kullanılıyor. Zamanım artık yoktur her halde ama arkasını getirmek lazım...

Kitaplarınızın yabancı dile çevrilmesi gündemde mi, böyle bir girişim var mı?

İnsanlar beni hep Türk Yahudiliği ile ilgili yazdığım kitaplarla tanıyorlar. Son bir-iki yıl içinde başka yayınlarım da oldu. Bir kısmı İngilizce... Sebebi de gayet basit, çünkü İngilizceye dayanan bazı belgeleri bir de tercüme etmek istemiyorum.

Atatürk hakkında İngilizce bir kitabım çıkacak. İSİS Yayınları'ndan "Amerikan Diplomatik Belgeleri" diye bir yayın dizisi başlattım. Bu diziden üç tane çıktı; "Türk Solu-Türk Öğrenci Hareketleri", "30'lu Senelerde Aile Hayatı", yine "30'lu Senelerde Türk Sineması" yayına hazırladığım kitaplar. Dördüncüsü telif sayılabilir, "Amerikan Arşiv Belgelerine Göre Atatürk." Bununla ilgili başka kitaplar da gelecek.

İki yıl kadar önce "Varlık Vergisi" çıktı İngilizce lisanında. Kitap pahalı olduğundan herhalde kimse ilgisini uyandırmadı. Bunlar sadece ilgilenen kişilere hitap eden fiyatları pahalı kitaplar...

Aynı anda farklı konuları araştırıp belge mi topluyorsunuz, yoksa tek bir konuya mı odaklanıyorsunuz?

Bir projeye başlayınca, şu veya bu sebepten dolayı proje uzuyor. Arada aynı paralelde başka projeler devam ediyor. Neticede çatıyı yapıyorsun, eksikleri doldurmaya başlıyorsun. Dolayısı ile 3-4 proje aynı

anda gidiyor. Bunlar aynı zamanda bittiğinde, peş peşe çıkıyor kitaplar... Şimdi Türkçe olarak üç projem daha var, 2008 sonuna dek her halde çıkar... Bir tanesi, İstiklal Caddesi'nde "Mayer" adlı bir mağaza vardı, onun hakkında. Avusturya kökenli bir Yahudi olan Georg Mayer'in İstanbul anıları ile ilgili Almanca bir Mayer hatıratı var. Onun tercümesini Kitabevi yayınlıyor. Onun önünde de benim hazırladığım uzunca bir Mayer biyografisi yer alacak.

Bunun dışında "Trakya Olayları" kitap olarak sırada... Ondan sonra da "Yirmi Kura" hakkında bir kitabım çıkacak. Başka projeler de var.

Yayınladığınız kitap sayısı sanırım 10'u geçti. Birçok akademisyen ve tarihçiden daha titiz, sistematik ve verimlisiniz. Araştırmacı-yazarlığa çok da genç yaşta başlamadınız. İtici güç ne oldu?

İtici güç ileri yaşta başlamış olmam. Daha genç yaşta başlamış olsaydım, "önümde daha çok zamanım var" diye düşünürdüm. Genç olmadığım için, çok zamanım olmadığı için, yapılacak çok şey olduğu için çok çalışıyorum. Ayrıca çok meraklıyım, büyük bir heyecanla araştırıyorum. Yazmak benim için angarya bir iş... Beni heyecanlandıran araştırmak ve bulmak... İtici güç bu, işe heyecanla sarılmam.

Rıfat N. Bali ile Sami Günzberg ağırlıklı söyleşimizi; "Sarayın ve Cumhuriyetin Dişçibaşısı-Sami Günzberg" kitabının son sözünden bir alıntı ile noktalamak istiyorum.

"8 Mayıs 1966 günü Alman Hastanesi'nde hayata veda eden sadece çok yaşlı bir diş hekimi değildi. Hayata veda eden ve Ulus Aşkenaz Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilen eski Bahriye Zabit, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne, küllerinden yeniden doğan kartal misali Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşuna ve gelişmesine şahit olmuş, demokrasi tecrübesinin 27 Mayıs 1960 ihtilaliyle sonuçlandığını görmüş bir güç simsarı, bir tarihi şahsiyetti. Bizzat tanığı olduğu veya oyuncular arasında yer aldığı onca önemli olaylarla ilgili bildiklerini tarihe mal etmemekte direnen Sami Günzberg sırlarıyla birlikte gömülmeyi tercih etmişti."

Atatürk, Sami Günzberg ve Ülkü.
(Kaynak: Hürriyet, 13 Kasım 1974)

Rıfat N. Bali:

Dr. Günzberg lobiciliğinin

- Nelly BAROKAS -

Araştırmacı/yazar Rıfat N. Bali ile bu yıl Kitabevi tarafından yayınlanan "Sarayın ve Cumhuriyetin Dişçibaşısı: Sami Günzberg" adlı ilk biyografik eseri ve yeni projeleri hakkında söyleştik. Aynı süreçte farklı projeler üzerinde çalışan Bali, gelecek yıl okurlara kazandıracığı Mayer biyografisi, Trakya Olayları, Yirmi Kura konularını geniş bir kapsamda ele alan kitaplarının hazırlığı içinde...

Dr. Sami Günzberg'i araştırmanızın sebebi nedir?

Dr. Sami Günzberg, sadece Türk Yahudi toplumunda değil, Türkiye'de de daha çok olumsuz anlamda, "entrikacı" veya "hanedanın ve Abdülhamit'in mirasının üstüne konmuş" kişi olarak adı geçen bir insandı. Bana, Yapı Kredi'nin Osmanlılar Ansiklopedisi'nde bir madde sipariş edilmişti, o vesile ile ilgilenmeye başladım. Sonra kaza kaza, Kudüs'te Merkez Siyonist Arşivleri'nde bazı evraklarını buldum. Onlar küçük çapta bir kitap yazacak kadar yeterliydi ve yola çıktım. Esrarengiz bir kişiydi ve benim ilk biyografi tecrübemdi.

Dr. Sami Günzberg iyi dişçi miydi, değil miydi? Siyonist miydi, değil miydi? Hanedan varislerinin haklarını suistimal etti mi, etmedi mi? Siz bir araştırmacı objektifliği ile farklı yönlerde görüşler içeren belgeler ve tanıklıklar sundunuz. Bunlardan bir sonuç çıkarmak okura mı kalıyor?

Bu soruyu bana başkaları da sordu. Ben bir kanaat elde edemediğim için ve de bir kanaate temel teşkil edebilecek belgeler bulmadığım için biraz havada bıraktım. Herkesin kendine göre bir sonuç çıkarmasını istedim. Dr. Sami Günzberg iyi dişçi miydi, değil miydi? Kimi "çok iyi" diyor, kimi de "berbat" diyor. Bunu nasıl bilebiliriz? Dişçilik mesleğine göre bir sicili yok ki adamın.

Suistimal etti mi, etmedi mi? Hanedan mensuplarının neredeyse tamamı, suistimal etti diyor; fakat onların bir avukatı "suistimal etmedi, onu günah keçisi yaptılar" diyor. Bunun cevabı, dava dosyalarını bulmakla mümkün olabilir. Dosyaları bulamadım.

Siyonist miydi, değil miydi? Siyonist idi gibi görünüyor bana. Artık yıldızının sönmeye başladığı 1948-1950 yıllarında üstüne vazife olmadığı halde ABD'ye mektuplar yazıyor, "(önerdiği kişiler için) Türkiye'den bu adam geliyor, bizim davamız için iyidir" gibi tavsiyelerde bulunuyor. Bu nedenle Siyonist olduğuna dair bir intiba var. Ne derece Siyonist'ti? II. Dünya Savaşı'nda mültecilere ne derecede yardımcı oldu? Bunlar hep soru işaretleri... Bu zatın piyeyi deve yapmak, abartarak, kendisine büyük önem atfederek anlatmak gibi bir huyu vardı. Yahudi mülteciler konusunda, kendi anlattıklarının dışında, o dönemde burada yaşamış insanlara ait hiçbir hatıratla çok fazla bir şey bulamadım. Dolayısı ile belki de abartıyor. Belki Filistin'den gelen Haim Barlas'ı bazı kişilerle tanıştırdı, ama o kadar. Bundan fazla bir şey yapmadı. Dolayısı ile bu soruların cevabı

okurun kanaatine kalıyor. İlerde yeni bilgiler ortaya çıkarsa daha kesin yanıtlar verebilirim.

Kitabın önsözünde Dr. Sami Günzberg ile ilgili arşiv belgelerine erişmenizi bir defne avcılığına benzettiniz. Kudüs'te Merkez Siyonist Arşivleri'nde Dr. Günzberg'in dosyasını bulmanızla başlayan araştırma süreci, kitabın yayımına dek kaç yılınızı aldı?

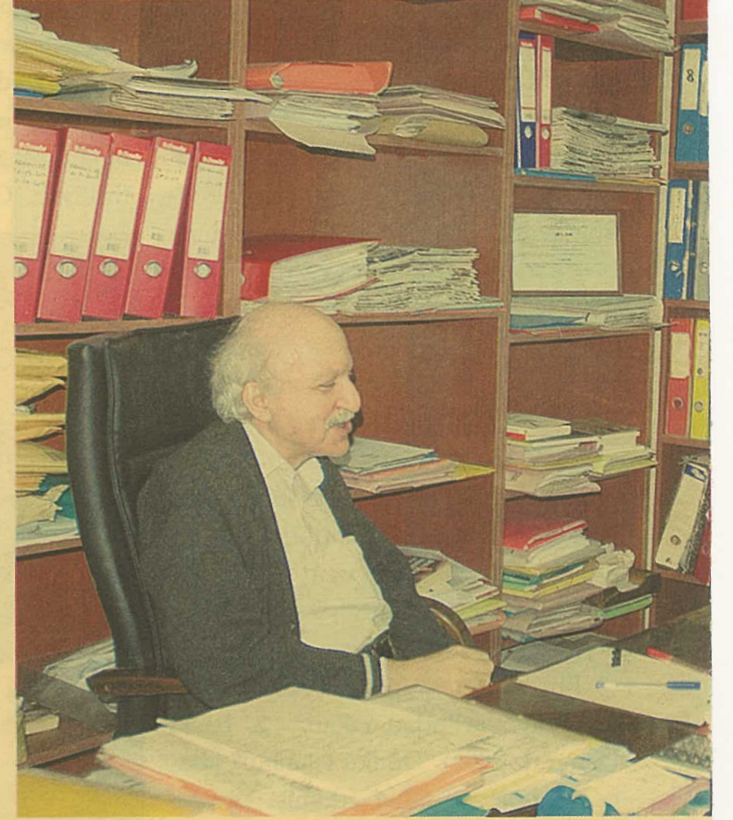
Dr. Günzberg ölümüne yakın evraklarını oraya bağışlamış; çünkü kendisi iyi bir arşivciydi. 4-5 senemi aldı, bu benim için en uzun ve madden en pahalı süreçti; çünkü bir biyografi yazmak belirli bir tarih dönemini anlatan bir kitap yazmaktan çok daha zor. Türkiye'de belgesel roman, belgesel biyografi gibi uydurma bir disiplin icat ettiler. Az miktarda belgeye dayanarak kurguluyorlar.

Ben öyle yapmıyorum, belgelere dayanarak bir şey yazmak istiyorum. Bu adam ortalıkta olmayan, basında yer almayan bir kişi, yani bir röportajına dahi rastlayamadım. Ancak ölümünden bir sene önce antikalarını sattığı haberine rastladım. İkincisi hanedanla ilişkilerinden, miras konularından dolayı, önemli bir miktar evrak, koleksiyoncular, müzayeciler arasında hanedan evrakı olarak geçiyor. Onlar da Sami Günzberg evrakı olduklarından dolayı değil, hanedan evrakı olduklarından dolayı son derece pahalı şeyler. Ben bulabildiklerimi aldım veya faydalandım. Bence koleksiyoncuların elinde daha bir çok evrak var. Belgeleri yan yana getirmek çok zaman alıyor; çünkü neyi nerede bulacağınızı önceden bilemiyorsunuz.

Kitabınızın önsözünden bir alıntı yapıyorum: "Bi-

Lili Günzberg, Sami Günzberg

yografi bir şahsın hayatını aslına en yakın bir şekilde yeniden kurgulamayı ve sinema filmi gibi okurun önüne sermeyi hedefler. İkinci amacı uzak geçmişte kalmış bir döneme bir nebze ışık tutarak o dönemi anlamaya yardımcı olmaktır." **Dr. Günzberg kitabında sanki ikinci amaç daha ağır basıyor. Bu kitabın araştırma yönünün biyografik yönünden daha başarılı olduğunu söyleyebilir miyiz?**

Okur öyle bir intiba edinebilir. "Dr. Günzberg nasıl bir insandı?" temel sorusunu cevaplandıramayacağım, kurgusal bir kitap olmaması nedeniyle benim hayal edip de "işte böyleydi" diyemeyeceğim için biyografik yönü zayıf kalabilir. Neticede kaba hatları ile bakıldığında bu adamın olağanüstü, sıra dışı bir kişi olduğu aşikâr. Ayrıca o dönemde, yani bir imparatorluğun çöküşünden cumhuriyete geçişte pürüzsüz bir şekilde dönüş yapmayı becermiş, diplomasi yanı ağır basan, diplomat olan ve bunu abartılı bir şekilde anlatan çok ilginç bir insan. Sırları ile birlikte gitti. Ben de bunu söylüyorum zaten. Benim anlattığım, buz dağının ucunun ucu... Aktörü olduğu nice şeyler var ki, bunları bilmiyoruz.

Kitabı okuduğumuzda kafamızda sürekli küçük soru işaretleri oluşuyor...

Bu zatın o dönemin Türkiye'sinde çok önemli bir rolü var gibi gözüküyor ama ne olduğunu anlayamıyoruz; çünkü evrak yok ortalıkta. Bu zatın günlük tutup tutmadığı meçhul. 60'lı yıllarda birisi "bu zat günlük tuttu, bütün İstanbul Yahudileri bundan bahsediyor" diyor; ama günlük ortada yok... Günzberg bütün yazışmalarını numaralamış. Bu yazışmaların bir kısmının imha olduğuna ben kanaat getirdim. Bir yeğeni bunları satmış. Satılanlardan bir kısmını ben aldım. Bu tür biyografik kitaplarda "noktayı koyduk, bu budur" diyemeyiz. On sene sonra başka bilgiler bulan kişiler daha iyisini yapabilirler.